

Crim i càstig: la criminalitat a la València medieval al segle XV
Crime and punishment: criminality in medieval Valencia in fifteenth century
Crime e punição: criminalidade na Valência medieval no século XV

Alberto BARBER BLASCO¹

Resumen: La violencia y la justicia han estado presentes y relacionadas prácticamente en la mayoría de las sociedades a lo largo de la historia. En la Edad Media, existían diferentes comportamientos que alteraban el orden y la paz social, y para hacer frente a ello, los gobiernos municipales ponían en marcha diferentes mecanismos jurídicos con los que aplacar o dar respuesta a estas actitudes transgresoras. Para ello, nuestro estudio sobre la criminalidad en la Valencia del siglo XV nos permite ejemplarizar algunos de los casos más habituales donde se producían una serie de crímenes que la justicia bajomedieval condenaba en forma de castigo: económico, físico o de manera conjunta. La frecuencia con la que los habitantes y moradores de la ciudad de Valencia denunciaban los diferentes abusos violentos que se producían y que se han conservado nos permiten conocer cuáles eran los delitos y crímenes más habituales en la capital del reino. En el presente artículo mostraremos algunos de los delitos que con mayor frecuencia se producían en la ciudad de Valencia y cuáles eran los métodos que se utilizaban para erradicar estos comportamientos.

Abstract: Violence and justice has been present during the history at most of societies. During the Middle Age exists different behaviours that alter the order and social peace, and to face up to it, the municipal government were activated different legal mechanisms to reply that transgressive attitudes. Our criminality study in Valencia during the XV century allow us to exemplify the most habitual criminal cases that medieval justices condemn in form of punishment: economic, physical or both. The frequency with which Valencia's city habitants report the different violent abuses allows us to know which crime and felonies were produced with more periodicity in the kingdom's capital. In this article we will show the crime which were produced in the city of Valencia and which methods were used to eradicate these behaviours.

Keywords: Criminality – Middle Ages – Valencia – Crown of Aragon – XVth century.

¹ E-mail: albertobarberblasco@gmail.com.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 10 (2019/2)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dez 2019/ISSN 1676-5818

Palabras-clave: Criminalidad – Edad Media – Valencia – Corona de Aragón – Siglo XV.

ENVIADO: 14.11.2019

ACEPTADO: 12.12.2019

Introducció

El meu destí és viure enmig de tempestes variades i confuses. A tu, en canvi, si -com espera i desitja la meva ànima- em sobrevius molts anys, t'esperen potser temps millors; aquest sopor d'oblit no ha de durar eternament. Esvaïdes les tenebres, els nostres néts podran caminar de nou en el pur resplendor del passat.²

Aquesta cita de Petrarca ha passat a la història, entre altres motius, per ser una de les referències més utilitzades a l'hora de parlar de l'Edat Mitjana. L'ús del terme “època obscura” s'ha convertit en l'etiqueta que l'imaginari col·lectiu ha adoptat per tenir una idea o definició – esbiaixada – sobre aquest període històric, on el món de la justícia no ha estat exempt.

L'auge de l'estudi de la delinqüència i la criminalitat en temps medievals ha provocat la publicació de nombroses obres que envolten aquesta temàtica. Arran de les publicacions cada vegades més nombroses, el món de la delinqüència en temps medievals ha passat a convertir-se en un tema que porta en auge durant les últimes dècades.³

Els historiadors han estudiat el context sociocultural del delicte, les circumstàncies i el càstig, però sobretot, en els últims anys, les qüestions que fan referència a l'honor, a l'univers de la violència i als mecanismes, tant públics com privats, a l'hora de resoldre els conflictes. En aquest sentit, els estudis generals sobre la delinqüència en l'àmbit regional s'han multiplicat, i entre aquests destaquen els que fan referència als delictes sexuals, l'homicidi, la injúria, la venjança o la pena capital.

² “Michi degere uitam / impositum uaria rerum turbante procella, / At tibi furtessis, si -quod mens sperat et optat- / es post me victura diu, meliora supersunt / secula non omnes uenet Letheus in annos / iste sopor! Poterunt discussis forte tenebris / ad purum priscumque iubar remeare nepotes.” Traducció al català a partir de la cita de BAURA GARCÍA, Eduardo. (2012), “El origen del concepto historiográfico de la Edad media oscura. La labor de Petrarca”. *Estudios Medievales Hispánicos*, 1 (2012), pp. 7-22.

³ MENDOZA GARRIDO, Juan Miguel. “La delincuencia a fines de la Edad Media. Un balance historiográfico.”, *Historia. Instituciones. Documentos*, 20 (1993), p. 231.

D'aquests treballs, podem destacar el pioner treball de François Billacois⁴, qui va encetar aquesta tendència per l'estudi de la criminalitat en temps passats. Com d'altres que han estudiat diferents aspectes de la delinqüència i dels delictes dins l'espai territorial de la Corona d'Aragó, entre els quals podem mencionar: a Teresa-Maria Vinyoles per a la ciutat de Barcelona als inicis de 1400⁵; a Pau Viciano per a la vila de Castelló al segle XV⁶; a Rafel Narbona per a la València del segle XIV i principis del XV⁷; a Pablo Pérez per al regnat de Ferran el Catòlic⁸; a Martine Charegeat per a la justícia en les ciutats aragoneses⁹; o a Antonio Planas per a la ciutat de Mallorca en època medieval.¹⁰

Per al nostre cas, l'observatori que hem escollit ha sigut la ciutat de València al segle XV, ja que aquest segle no ha estat gaire massa tractat per part de la historiografia. Aquesta investigació s'ha pogut realitzar gràcies l'ampli ventall de fonts conservats a l'Arxiu del Regne de València (d'ara endavant, ARV).

Entre les diferents fonts que poden utilitzar-se per a l'estudi dels crims podem destacar: per un costat, dietaris i llibres de memòries, apunts notariais marginals, sermons, narrativa laica o relats de viatges; d'altra banda, fonts arxivístiques – les més emprades per al nostre cas – on podem trobar llibres d'acords municipals, registres de la correspondència municipal, processos i actuacions del Justícia Criminal de València i registres fiscals derivats de l'exercici de la justícia; per últim, comptem amb fonts legals impreses, entre les quals destaquen els furs i els privilegis.¹¹

D'aquestes nombroses tipus de fonts hem optat per utilitzar les de caràcter fiscal, les quals ens permeten conèixer a partir de les multes imposades als delinqüents quina

⁴ Cfr. BILLACOIS, François. "Pour une enquête sur la criminalité dans la France d'Ancien Regime", *Annales E.S.C.*, 12 (1967), pp. 340-349.

⁵ Cfr. VINYOLES I VIDAL, Teresa-Maria. "La violencia marginal a les ciutats medievals (exemples a la Barcelona dels volts del 1400)", *Revista d'Història Medieval*, 1, 1990, pp. 155-177.

⁶ Cfr. VICIANO, Pau. "Violencia y sociedad en una villa medieval: Castellón de la Plana en el siglo XV.", *HISPANIA*, vol. 66, 2006, pp. 851-882.

⁷ Cfr. NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. *Malhechores, violencia y justicia urbana en la Valencia bajomedieval (1360-1399)*, València, Universitat de València, 1985.

⁸ Cfr. PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707) : una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991.

⁹ Cfr. CHARAGEAT, Martine. "Pena de muerte y justicia en las ciudades aragonesas a fines de la Edad Media", *Clio & Crimen*, 4, 2007, pp. 95-116.

¹⁰ Cfr. PLANAS ROSSELLÓ, Antonio. "La tortura judicial en la Mallorca medieval", *GLOSSAE European Journal of Legal History*, 12, 2015, pp. 642-660.

¹¹ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. "Las fuentes valencianas para la historia de la criminalidad", *L'espai del mal* (2004), pp. 349-375.

quantitat econòmica pertanyia al rei i quina a la ciutat. I per a exemplificar-ho, mostrarem també alguns actes delictius que hom podia trobar-se a la València del quatre-cents i quins eren els càstigs més habituals per a corregir aquestes actuacions.

I. València, capital del regne i de la Corona d'Aragó

La situació de València i del regne de València al segle XV no és alhora idèntica a la resta dels regnes peninsulars. A nivell peninsular, el regne de Granada quedà fossilitzat davant les conquestes castellanes del segle XIII, havent de conuiuïre aquest territori musulmà dins d'un entorn cristià hostil sota el pagament de pàries, resistint i perllongant la seua existència a la Península Ibèrica durant dos segles i mig fins la conquesta de 1492. El regne de Navarra, esdevingué un reialme tampó independent fins l'ocupació de Ferran el Catòlic l'any 1512.

El regne de Portugal, tingué assegurada la seua independència arran de la batalla contra Castella l'any 1385, des d'aleshores encetà un període de bonança econòmica que s'estengué fins a mitjans del segle XVI. El regne de Castella, encetà un segle XV caracteritzat pels enfrontaments entre la noblesa després de viure una autèntica guerra civil al segle anterior, sostenint des d'aleshores una economia estable que reprengué un nou auge a partir del XVI. A la Corona d'Aragó, els últims segles medievals foren semblants i alhora diferents en comparació amb Castella. El principat de Catalunya, patí un declivi del qual no es recuperaria fins el segle XVIII.

Aquesta crisi sorgí, per un costat, com a conseqüència de l'alçament en armes dels remences, i per altre costat, pel xoc d'interessos entre el patriciat barceloní que donà com a resultat l'esclat d'una guerra civil que s'estendria des de l'any 1462 fins al 1472, quan a l'últim terç del segle XV la situació començaria a revertir-se sota el regnat de Ferran el Catòlic; el regne d'Aragó al segle XV es caracteritzà pel seu continentalisme agropecuari i per una noblesa que gaudia d'un ventall ample de drets feudals sobre els seus vassalls; per últim, el regne de València, venia de superar amb èxit el turbulent segle XIV, caracteritzat per la pesta negra i les seues posteriors aparicions cícliques, i d'una guerra de deu anys de durada contra el regne de Castella.

Aquests fenòmens, sumats a la contínua arribada humana dels regnes veïns junt a la situació pacífica que va viure el regne, a diferència dels de Castella i el Principat de Catalunya, impulsà l'estabilitat econòmica de València palesada a nivell artístic i cultural amb l'erecció d'edificis d'estil gòtic civil com les torres de serrans, la llotja o el Micalet; a través dels contactes amb el Renaixement italià i de la zona nord dels Alps; i a nivell cultural, amb la poesia d'Ausias March o la literatura de Jaume Roig i de Joanot

Martorell. Aquesta enlairament feu que s'encunyés amb el terme “Segle d'Or” a temps referit al Regne de València durant el segle XV.¹²

Així doncs, la prevalença del regne i la ciutat, no només dins de la Corona d'Aragó, ens permet dir que la capital valenciana va ser una de els més importants ciutats d'entre totes les de la Península Ibèrica durant el Quatre-cents.

Aquesta preponderància de la ciutat de València s'evidencià, també, entre els testimonis historiogràfics de l'època, on trobem el capellà d'Alfons el Magnànim qui ens relata de quina manera es referien a València els reis d'altres territoris, com és el cas de l'infant Pere de Portugal i d'altres personatges del cercle que l'envoltava, els quals visitaren la ciutat l'any 1438 i *digueren que verdaderament crehien que en tot lo huniversal món no y havia tal ciutat, car ells havien tant cercat e vist, e que tot lo restant no hera res.*¹³

D'altra banda, València s'erigí entre la resta de les capitals dels regnes de la Corona d'Aragó pel seu poder econòmic, a través del qual finançava les campanyes marítimes del rei per fer front al corsaris: *València pot pagar e fer totes les galeres ab molt maior facultad [...] que no Barcelona ni Mallorques.*¹⁴ Però, aquesta capacitat financera esdevingué efectiva, en bona part, gràcies al sistema d'endeutament de la ciutat, que feu que el deute passara d'un índex 100 en l'any 1400 a un índex 206 en 1516, amb una taxa mitjana de creixement del 0,41 any rere any, permetent, així doncs, la promoció de la demanda de servicis i productes en benefici de la menestralia.¹⁵

A nivell demogràfic, la ciutat de València, com hem mencionat adés, gràcies a la seua capacitat d'atracció es nodria de les ànimes que hi arribaven. Aquesta tendència no era nova, ja que des de mitjans del segle XIV, en Corts de 1342 els jurats de la ciutat de València li feren saber al rei Pere el Cerimoniós que *el regne de València no era tan poblat como ara és.*¹⁶ Com al segle XV, l'any 1417, els jurats de la ciutat advertien al rei Alfons el Magnànim de la importància de l'avituellament de la ciutat, raonant-li que *per sa grandea e multiplicació de gran població, que per gràcia de Déu hi és, ha ops ésser provehida e victuallada de*

¹² BELENGUER, Ernest. *València en la crisi del segle XV*, Barcelona: Edicions 62, 1976, pp. 10-14.

¹³ RODRIGO LIZONDO, Mateu. *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, València: Publicacions Universitat de València, 2011, p. 180.

¹⁴ SEVILLANO COLOM, Francisco. *Las empresas nacionales de los Reyes Católicos y la aportación económica de la ciudad de Valencia*, Madrid: Instituto Jerónimo de Zurita, 1954, pp. 533-534.

¹⁵ SANTAMARIA ARÁNDEZ, Álvaro. “La demografía en el contexto de Valencia. Siglo XV.”, *Medievalia*, núm. 10, 1992, pp. 365-368.

¹⁶ PALMART, Lambert. *Furs e ordinations fetes per los gloriosos reys de Aragó ais regnícola del regne de Valencia*, 1482, edició facsímil. Universitat de València. 1976.

totes parts on puxa.¹⁷ Aquesta seria, per una banda, la nombrosa visió que les fonts ens donen sobre el nombre d'habitants que podrien pul·lular per la ciutat de València. Per altre costat, gràcies a l'estudi dels protocols notariais conservats als territoris de la Corona d'Aragó i la nombrosa quantitat documental conservada¹⁸ han servit per a realitzar estudis des d'una vessant econòmica i social gràcies a la seua riquesa.¹⁹ Notaris que, a través del seu ofici han deixat referències sobre la València de la seua època entre les quals rescatem les notícies que Gaspar Eximeno ens fa arribar sobre la València del 1489, any en què *se conta en la ciutat de València dins los murs vuit milia vuitcents coranta cases*.²⁰

D'aquesta manera, podem entendre que, donada l'afluència dels diferents habitants que pogueren viure allí o simplement estar-hi de passada temporal, pogueren produir-se i sorgir diferents altercats o conflictes entre les gents de diferent condició, les quals no estaven exemptes de ser castigades si cometien qualsevol tumult o acte violent. Podent-se produir violència en diferents graus: individual, enfrontant a dos individus; o en grup, entre homes, dones, o de manera mixta; de manera verbal²¹ o física.

II. L'organització de la justícia criminal a la València del Quatre-cents

Arran de la conquesta del segle XIII, la ciutat de València quedà custodiada sota la figura del Cúria. Aquest, complia la funció de jutge local encarregat d'apaivagar els possibles conflictes de tipus civil i criminal que pogueren produir-se entre els habitants de la capital del regne i al voltant del seu terme municipal. Posteriorment, entre 1250-1251, el càrrec de "Cúria" passà a ser coneguda com "Justícia de València", tot i que aquest només fou un canvi de nomenclatura, ja que el nou "Justícia de València" conservava les mateixes funcions que l'anomenat "Cúria".

La figura del Justícia Criminal romangué llavors inalterable fins l'arribada de 1321, any en què es publicaren les primeres mesures legals on es regularen el règim econòmic de la justícia i les condicions de rendició de comptes del tribunal del "Justícia" davant les

¹⁷ CUEVES GRANERO, María Amparo. "Abastecimientos de la ciudad de Valencia durante la Edad Media", *Saitabi*, núm. 12, 1962, p. 159.

¹⁸ CRUSELLES, José María. *Els notaris de la ciutat de València: activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle XV*, Barcelona: Fundació Noguera, 1998.

¹⁹ FAJARDO, Javier. FAUS, Miquel. "La València quatrecentista a través dels ulls d'un notari: les notícies de Jaume Vinader", *Scripta: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, núm. 13, 2019, p. 2.

²⁰ SANTAMARIA ARÁNDEZ, Álvaro. "La demografía en el contexto de Valencia. Siglo XV.", *Medievalia*, núm. 10, 1992, p. 371.

²¹ Cfr. LÓPEZ JUAN, Guillermo. "Les males paraules: insults masculins a la València baixmedieval", *Scripta: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, núm. 13, 2019, pp. 87-112.

instàncies del patrimoni reial. En segon lloc, durant aquest mateix any, el tribunal de la “Justícia” es dividí en tres nous tribunals, transformant-se aquest “Justícia de València” en tres nous càrrecs: el Justícia Criminal, el Justícia Civil i el Justícia de Tres-Cents sous, que serien els tres tribunals que romandrien presents durant tota l'època foral fins al 1707. Aquesta modernització del sistema judicial municipal significà un altre pas de cara a l'enfortiment del poder reial, ja que aquest procés de substitució d'un concepte privatiu de la justícia passava a convertir-se en un concepte públic, essent, la justícia penal i el càstig, un atribut exclusiu de la sobirania.²²

Podem dir que aquestes mesures de renovació foren el resultat de motivacions polítiques extrajurídiques, del desig de reforçar la dimensió autoritària del poder reial mitjanant la creació de tribunals reials purs que contribuïren a superar les desavantatges polítiques del caràcter mixt que, com oficials reials i càrrecs representatius de la comunitat urbana, havien anat adquirint els màxims responsables de les magistratures ordinàries locals, producte de la voluntat decisòria d'una monarquia imbuïda de la ideologia de la *plenitudo potestatis*.²³

Dins del tribunal de justícia criminal trobem una estructura interna d'oficials on podem distingir: oficials de la ciutat i regne de València, oficials de la ciutat de València i oficials de la justícia criminal de València. Sis eren els oficials de la ciutat i regne vinculats a la magistratura, entre els quals trobem: al mateix Justícia Criminal, un l'Advocat fiscal, dos Procuradors fiscals, l'Advocat dels pobres i miserables i el trompeta públic. El tret que caracteritza a aquests sis era l'oficialitat reial que tots ells tenien. I pel que fe a les funcions de cadascun: l'Advocat fiscal tenia la tasca d'aprovar i cursar les denúncies que interposaven els Procuradors fiscals que foren delictes públics, i en votar, junt al Justícia, el seu Assessor ordinari i el Consell valencià, les sentències que pogueren suposar la mutilació d'un membre o la pena de mort.

Els Procuradors fiscals, apart d'iniciar les denúncies dels delictes públics davant el tribunal, intervenien al llarg del desenvolupament dels processos executius i judicials com representants de l'acusació pública i portaestendard de la fita reial i del patrimoni regi. L'Advocat dels pobres, s'encarregava de defensar als reus mancats de recursos. I el trompeta públic era un càrrec necessari per les diferents magistratures de la ciutat de València per a fer públics els pregons ordinaris i extraordinaris realitzats pels tribunals.

²² PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justícia criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991, pp. 17-57.

²³ LALINDE ABADIA, Jesús. “Las instituciones de la Corona de Aragón en el s. XIV”. *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, València, 1967, p. 20.

Pel que fa a les seues retribucions econòmiques, obtenien un pagament diferent de la tresoreria de la justícia segons la seua jerarquia i funció. El Justícia Criminal i l'Advocat fiscal rebien un salari ordinari, emoluments i costos processals, els Procuradors fiscals cobraven un salari ordinari i costes, l'Advocat fiscal només un salari ordinari i el trompeta cobrava en funció de les tasques que realitzava.

La resta d'oficials al servici de la magistratura, inclòs el mateix Justícia Criminal, eren considerats tant oficials de la ciutat com de la justícia. Només, de manera estricta, el Justícia Criminal, els ministres, els capdeguaites, el botxí, el regent del bordell i el carceller eren qualificats com oficials de la ciutat de València. L'Assessor ordinari, el Lloctinent de justícia criminal, el Notari-escrivà i els regents del Justícia Criminal i del seu Lloctinent foren oficials específics del tribunal, sense cap vinculació, ni funcional, ni retributiva, amb el municipi valencià. Tot i que, el Regent del bordell i el carceller depenien exclusivament del municipi, encara que a través del Justícia Criminal.

Altres oficis que mai es definiren legalment a l'Edat Mitjana foren els capdeguaita. Aquests, s'encarregaven de fer rondes nocturnes i diürnes per la ciutat per notificar qualsevol esdeveniment o delictes davant el magistrat de la ciutat. El càrrec de capdeguaita no equivaldria al d'un policia o al d'un simple tècnic al servici de la magistratura. Aquest exercia un vertader càrrec polític i representatiu de la comunitat urbana. Fins a 1417, el Justícia Criminal era l'encarregat de designar personalment un capdeguaita per cadascuna de les dotze parròquies en què es dividia l'interior de la València emmurallada. Alhora, entre els capdeguaita, des de 1389 escollien un perquè fos Lloctinent del Justícia Criminal. L'ofici de Lloctinent del Justícia Criminal de València s'ocupava de la sanció executiva de petites infraccions i delictes menors.²⁴

Pel que fa als salaris d'aquells oficials integrats dins del tribunal de la justícia criminal tindriem: com a cap, al Justícia Criminal amb un salari base d'uns 1350 sous, tot i que podien arribar a cobrar fins a 6000 sous en concepte d'emoluments aquells que exerciren la jurisdicció civil i criminal en la ciutat de València. Segurament, l'objectiu era dignificar econòmicament d'un càrrec d'alt nivell en l'administració reial-municipal de la ciutat de València, entre altres com detenir les corrupteles i malversacions que generava l'administració de la magistratura urbana; en segon lloc, el salari que podia

²⁴ PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justícia criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991, pp. 99-103.

arribar a percebre el Lloctinent del Justícia criminal era, des de 1407-1408, proporcional a l'exercici de la seua activitat jurisdiccional al front de la lloctinència de la magistratura.

Un privilegi del rei Martí I va concebre al Lloctinent del Justícia Criminal la tercera part de les sumes netes rebudes per la seua gestió al front del seu càrrec; l'Assessor ordinari, segons els llibres de comptes, cobrava anualment un total de 1.000 sous. L'escrivania del Justícia Criminal era propietat del municipi de València. Un càrrec públic, que al igual que molts altres oficis, estava sotmès al domini útil de diferents particulars i podia ser arrendat sempre a un notari públic valencià. Després de les Corts de 1329, les obligacions del Notari-escrivà del Justícia Criminal quedaren millor perfilades gràcies als furs que buscaven acabar amb les deficiències i abusos en la gestió de les escrivanies urbanes.

Aquest càrrec, mai havia tingut, ni tindria una assignació fixa sobre les rendes de la magistratura en concepte de salari²⁵, tot i que a la documentació dels llibres de comptes del Justícia Criminal la retribució que rebien any rere any els notaris procuradors fiscals del rei un sou de 150 sous en funció de salari²⁶; el sou dels saigs no es reconegué fins a les corts de 1363, on es mostraria la quantitat de drets que podien percebre per la captura de reus, per les citacions personals o dietes per desplaçament: 2 sous per capturar un home implicat en una causa criminal i 1 sou per dona, 1 sou per capturar un home implicat en una causa civil i 6 sous per dona, 4 sous per citar de manera personal un testimoni masculí i 6 en el cas d'una dona, 2 sous per la citació d'un reu a València i pels seus ravals, 6 sous per citar un reu a distància d'una llegua i 2 sous per una distància de quatre llegües²⁷.

Pel que fa a la retribució dels oficials no integrats en el tribunal del Justícia Criminal de València tenim: a l'Advocat fiscal, que tenia un salari ordinari de 700 sous fins al 1509 que passaria a ser de 1.000 sous; dos Procuradors fiscals amb un salari de 150 sous cadascun; l'Advocat dels pobres, una retribució de 200 sous anuals; el trompeta públic, veia reflectit en funció dels seus treballs o pregons també anomenades *crides*; el botxí, anomenat també *morrodevaques*, rebia des de finals del segle XV un sou de 500 sous

²⁵ PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991. pp. 289-306.

²⁶ ARV, *Mestre Racional*, 6026, fol. 186r.

²⁷ PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991. p. 310.

anuals per un costat, i per altra banda percebia una taxa per cadascuna de les sentències o turments aplicats²⁸.

Per al període que nosaltres estem estudiant, el segle XV, entre les funcions del Justícia Criminal, hem optat per destacar, com s'ha comentat a l'inici d'aquest treball, les multes o composicions amb què el magistrat posava per escrit les penes econòmiques o físiques que els criminals hagueren de patir. Gràcies a aquestes fonts, conservades de manera seriada i quasi ininterrompuda, podem estudiar i conèixer qui eren els personatges que protagonitzaven els delictes, on s'anotaven, en la majoria dels casos, els noms, cognoms, oficis, procedència i religió de cadascun dels individus que apareixen a la documentació.

D'aquests actes delictius destaquem aquelles que apareixen registrats als llibres de comptes que elaborava el Justícia Criminal, per a posteriorment entregar-li'l al Mestre Racional perquè aquest donara el vistiplau de la computació dels càlculs a través de la seua funció fiscalitzadora, aprovant o denegant la gestió realitzada per un funcionari de la hisenda pública²⁹, dintre dels quals hem escollit aquelles multes o penes que estan relacionats directament amb la criminalitat, com poden ser: l'empunyament d'armes o *treyta d'armes* per a utilitzar-les en contra d'altra persona; la confiscació o *rempçó d'armes* d'aquelles persones que anaren armades pels carrers; *fembres públiques e errades*, multes referides a la prostitució; *dels jochs e dels prestadors e onzeners*, referits als jocs d'atzar il·legals; *jures* o blasfèmies; i per últim, *alcavots e alcavotes, furts, nafres, multes, com d'aquelles que han dos marits e de altres penes*, és a dir, crims referits als delictes d'alcavoteria i d'aspectes violents i sexuals diversos.

Tot i això, als comptes d'aquest registre de multes del Justícia Criminal també apareixen altres multes que no estan tan relacionades amb el món de la criminalitat i per aquest motiu hem optat per no incloure-les, sancions, més bé, referides a qüestions econòmiques, com són la venda d'armes en subhastes o *almonedes* o l'expedició d'albarans. Del ample ventall de multes que el Justícia Criminal podia rebre, la quantitat econòmica que anava a parar a les arques municipals provenien, d'una banda, de la meitat del total d'ingressos que es feren per *treyta d'armes*, per altra banda, un terç del total recaptat per les multes relacionades amb el joc il·legal, quedant a disposició de la corona tota la resta d'ingressos a través dels quals havia de costejar les despeses dels oficis i subordinats que treballaren dins de la justícia.

²⁸ PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991. pp. 312-326.

²⁹ CRUSELLES, Enrique. *El Maestre racional. Función Política y Desarrollo Administrativa del Oficio Público en el siglo XV*, València: Edicions Alfons el Magnànim, 1989, p. 51.

Així doncs, tot i que al Justícia Criminal de València li pertocava la persecució, processament i sanció de tot tipus de delictes en tota l'àrea del terme municipal valencià que estava sota la seua jurisdicció, des de mitjans del segle XV fins a 1707, l'esfera delictiva sobre la qual tenia competències el més important magistrat de la capital del regne s'anà perfilant de manera progressiva i adquirint caràcters nítids que contribuïren a erosionar i fixar l'amplitud de les atribucions que havia ostentat durant la Baixa Edat Mitjana.³⁰ Des de 1301 fins a finals del segle XV, el Justícia Criminal anà eixamplant el seu ventall punitiu sobre accions d'alteració de l'ordre públiques declarades matèria fiscal: pobres fingits, prostitució clandestina, matrimonis clandestins, control d'armes i de soldats armats, alcavoteria, jocs prohibits, plantacions il·legals d'arròs i control del bordell de la ciutat³¹.

III. Els crims i els càstigs: alguns exemples

L'autoritat que tenia el Justícia Criminal com a jutge ordinari de la ciutat de València no coneixia, en principi, limitació alguna. Tot i això, alguns furs i privilegis ajudaren a perfilar les competències del magistrat en l'àmbit jurisdiccional. El poder punitiu i jurisdiccional del Justícia Criminal era molt ample. Coneixia tots els tipus de delictes i crims i podia aplicar les penes màximes: mutilació i mort civil o natural. També tenia la facultat de remetre sancions i imposar composicions o multes. Entre les limitacions que el Justícia Criminal tenia per fer ús de les seues atribucions per condonar sentències trobem tres circumstàncies generals davant les quals no podia actuar: no podia remetre condemnes de mort civil, natural o mutilacions, ni aquelles accions criminals en l'apartat punitiu sota prohibició del monarca, ni les sancions imposades per la Reial Audiència valenciana.

Les limitacions jurisdiccionals de la magistratura entorn a les persones sotmeses al seu fur eren importants. El Justícia criminal podia encausar a membres de la noblesa -ja fora titulada o no- i a qualsevol altra persona que tingués privilegi militar i imposar-los sancions pecuniàries, però, de cap manera, podia condemnar-los a penes afflictives o infamants, perquè aquesta atribució només li pertanyia al monarca. Els clergues tonsurats – o amb coroneta – i els laics que hagueren de respondre davant els tribunals

³⁰ PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991. p. 89.

³¹ PÉREZ GARCÍA, Pablo. "Orígen y configuración de una magistratura urbana de la Valencia foral: el Justicia criminal", *Estudis*, 13, València, 1987, p. 20.

eclesiàstics per càstigs religiosos, qüestions matrimonials, usura o sacrilegi escapaven a la jurisdicció del Justícia Criminal, tot i que no els clergues encallats ni els no-tonsurats.³² A continuació observarem alguns casos documentats d'actes delictius que podien representar un camí cap a l'exclusió en la societat medieval a partir del pecat, la repressió i delictes.

Un factor comú entre les situacions d'exclusió social en època medieval és que les normes, la religió i la ideologia, pogueren ser trencades per cometre delictes com: mantenir actituds violentes que posaren en perill la pau social (homicidis, lladres, violadors, adúlteres, rufians), per assumir conductes condemnables o comportaments sexuals transgressors (alcavoteria, adúlteres, prostitutes, jugadors, rodamons) o, per provocar el rebuig físic o moral de la comunitat (malalts contagiosos, captaire, ociosos). Situacions totes que ocasionaven una ruptura de l'ordre social i que calia castigar.³³

En aquest sentit, els millors exemples els trobem en aquells delictes que afectaven a la moral sexual els quals eren multats econòmicament de manera contundent. En aquest exemple documentat trobem el cas d'una violació en grup protagonitzada l'any 1416 per uns llauradors de Puçol a una dona casada, sota una pena de 385 sous.

Item, reebí yo, dit Justícia, digous a .VII. de maig, d'en Johan Ferrando, d'en Anthoni Pasqual, d'en Vicent Gombau menor de dies, d'en Guillem Cap de Bou, llauradors del loch de Puçol. E per rahó com se diria que aquells ab d'altres en lo Camí Real de Puçol e del Puig se haurien jagut carnalment ab una dona pobra apellada na Theresa, muller de Gonçalbo de Calatayú. E per la dita rahó fon-ne feta composició [...] per .XXXX. florins franchs d'averies dels quals foren donats a do Simó, Lloctinent de Justícia Criminal per la anada que féu al dit loch de Puçol per prendre los dessus dits e los altres crimosos e per scriure los bens dels dits denunciats [...] .CCCLXXXV. sol.³⁴

L'exemple anterior esdevé una conducta transgressora i per tant excloent. Altres tipus de situacions o conductes d'exclusió social que no arribaren a considerar-se un delictes sinó més bé un pecat, fou la relació extramatrimonial. L'amistançament -el manteniment d'una relació sexual continuada i monògama al marge del matrimoni – era considerada

³² PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707): una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991. pp. 83-87.

³³ CÓRDOVA DE LA LLAVE, Ricardo. “Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión. La Península Ibérica (ss. XIII y XVI), en LÓPEZ OJEDA, Esther (coord.). *Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión*. Instituto de Estudios Riojanos, 2012, pp. 23-25.

³⁴ ARV, *Mestre Racional*, 6009, fols. 75v-76r.

una relació delictiva i pecaminosa. El concubinatge, en canvi constituïa només un acte pecaminós. Altre exemple ben conegut de conducta moral condemnada i reprimida fou el de la prostitució, en totes les seues formes. Perquè, ja fora regulada i controlada per l'autoritat pública, o sota el terme “amigues”, aquest fou considerat un ofici infame, encara que no obertament criminal, que tacava a qui l'exercira.

La prostitució, constitueix un exemple de relació que s'observava en l'època entre pecat, delictes i exclusió social, perquè la marginació de la prostituta provenia, tant d'una conducta considerada deshonest i pecaminosa, com del temor per part del poder públic a què la presència de les prostitutes pogués donar lloc a actes delictius. Aquestes treballadores sexuals provenien, en la seua majoria, d'una ciutat diferent a la que treballaven o territori diferent. Dones que, en definitiva acudien a la pràctica d'aquest ofici al no tenir família conjugal o parental, sense la protecció d'un grup familiar, per haver enviudat o caure en la indigència.³⁵

Altres exemples que trobem a la documentació i que mostren la violència que es podia cometre a la ciutat de València al segle XV eren els conflictes sorgits dins d'un mateix ofici, en aquest cas en l'any 1431.

Item rebé lo dit justícia, a .VII. del mes de octubre, dels dos germans giponers, los quals stan a Sancta Caterina, los quals se deya que havien trencat pau e treva contra un altre giponer [...] .C. ss.³⁶

Aquesta pràctica de la violència entre treballadors del mateix ofici no esdevé un fenomen puntual, sinó que era prou freqüent, ja que el recurs a la violència per a defensar o atacar interessos de grup constituïa una estratègia molt estesa entre la població urbana que buscava causar el major dany possible als enemics.³⁷ De fet, dins d'aquesta pràctica comuna de denúncies, paus i treves, amenaces i trobades armades, tipifica les coordenades comuns d'una freqüent violència entre bàndols menestrals, on les relacions de parentesc – en el nostre cas dos germans giponers –, veïnals o

³⁵ CÓRDOVA DE LA LLAVE, Ricardo. “Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión. La Península Ibérica (ss. XIII y XVI), en LÓPEZ OJEDA, Esther (coord.). *Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión*. Instituto de Estudios Riojanos, 2012, pp. 25-27.

³⁶ ARV, *Mestre Racional*, 6038, fol. 37v.

³⁷ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. “Bandos populares en la Valencia del Trescientos. Obligaciones de reciprocidad, socorro y consejo en la sociabilidad urbana” en MONSALVO ANTÓN, José María (ed.), *Élites, conflictos y discursos políticos en las ciudades bajomedievales de la Península Ibérica*, Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2019.

professionals s'imbriquen dins d'un conjunt de reciprocitats, solidaritats, socors i ajuda mútua entre les parts enfrontades.³⁸

Seguint la mateixa tipologia de violència, en el següent cas trobem un cas de rivalitats sorgida al mes d'agost de l'any 1437 que portà com a resultat la detenció de tothom i el seu desarmament sota pena de 60 sous.

Item rebí yo, dit Justícia, a .XVII. d'agost, d'en Thomas Colina, boter, lo qual me fon acusat que anava ab gent armada, e anaven ab ell en Jacme Valls, en Jacme Thomàs, Bernat Stovola, Pere Andreu e Jacme Doménech al grau per haver brega ab sos contraris. E yo acorreguí al dit grau e trobi'ls cinch homens ab ell sota la sua ferma de dret e desarmi'ls tots e levi'ls: .II. cuyraçes, e una cota de malla, e .V. spases e broquers, .II. ballestes, e .III. lances. E per rempçó de les dites armes pagà cinquanta reals dels quals paguí al dit acusador del reals. Resten al senyor rey .LX. ss.³⁹

A continuació veiem un cas de l'any 1434 on trobem un delicte de sexe entre gent de religions diferents que portà com a conseqüència la implicació de la comunitat musulmana, del batlle general i, fins i tot, del germà del rei Alfons, en aquell moment rei de Navarra, futur Joan II d'Aragó.

Item, rebí yo dit Justícia, a .XXIII. de febrer, de Hubequer, moro de la moreria de València, lo qual fon acusat que era en casa de una cristiana, per jaures ab aquella carnalment, apellada na Francescha la rogeta. Et fon trobat en la dita casa ab la dita dona sol ab sola per en Domingo Maschó, regent meu. E com no volgués sperar que li fos fet procés per lo procurador fiscal, per la dita rahó fon·ne feta composició per aquell ab lo dit meu regent per .CCL. florins encamerats, de la qual composició de fet paguí al acusador per lo terç cinquanta florins d'averies.

E micer Francesch Maschó me vench a cridar per lo honorable batle general, et aquí fon certa alteració per alguns moros e certs rahonaments entre aquells e mi, dit Justícia, davant lo dit honorable batle general, e mossé Berenguer Mercader, e micer Francesch Maschó, e lo dit regent. De la qual cosa per mi, dit Justícia, fon profert davant lo dit honorable batle que volia star a la justícia, et per lo dit alcadí e altres moros fon respost que no volien sinó misericòrdia, de la qual cosa lo dit honorable batle remés lo feyt als dites mossé Berenguer, e micer Francesch Maschó, e a mi, dit Justícia.

³⁸ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. "Competencia, conflicto y violencia en la manufactura cerámica valenciana del siglo XV" en IRADIEL, Paulino. NAVARRO, Germán. IGUAL David. VILLANUEVA, Concepción (Eds.) *Identidades urbanas en la Corona de Aragón-Italia. Redes económicas, estructuras institucionales, funciones políticas (siglos XIV-XV)*, Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2016, p. 54.

³⁹ ARV, *Mestre Racional*, 6048, fols. 9r-9v.

Et hauts molts parlaments entre nosaltres, en special que yo, dit Justícia, dix que havia pagat lo terç dels dits .CCL. florins a l'acusador, los dits mossé Berenguer Mercader e micer Francesch Maschó volgueren que yo u lexàs per cent e deu florins franchs d'averies per als procuradors fiscals e scrivà. Com no·y hagués procés, la qual cosa yo, dit Justícia fiu per complir lo voler del dit honorable batle general e mossé Berenguer Mercader, e per pregàries de aquells ajustigacio dels desús dits moros los quals dits cent y deu florins prenen sema de Mil .CCX. ss.

Et après per provisió feta per lo senyor rei de Navarra, per la qual manà a mi, dit Justícia, que lexe al dit moro trenta hun florí que restava a pagar als dits cent e deu florins, los quals fan a deduir de aquells. E la qual provisió me fon presentada per hun verguer del dit honorable batle general axí que deduhits los dits .XXX. florins e los dits cinquanta florins de l'acusador. Restaria al senyor rey trehents denou ss.⁴⁰

En aquest cas trobem sent multat al musulmà Huebeuquer, moro de la moreria de València, acusat de gitar-se amb Francescha la rogeta sota pena de 250 florins. Però, davant aquesta pena econòmica el batlle general fou avisat de la commoció d'alguns musulmans per tal multa, demanant misericòrdia perquè la pena fora d'una quantitat menor, aconseguint els musulmans la reducció del càstig de 250 florins a 110. Però, posteriorment, el germà del rei Alfonso, el futur Joan II, rei de Navarra, manà al Justícia que li perdonara els 31 florins que faltaven per pagar dels 110. Així doncs, podem comprovar com una multa de 250 florins per les circumstàncies que el document ens mostra passaren a 80 florins. Crims realitzats a la ciutat que, fins i tot, podien fer com s'ha vist que entraren en joc diferents personalitats del regne.

Altres crims que patien l'exclusió social directa eren els homicidis. Aquests eren acusats de fingir totes les normes socials i d'intentar destruir la convivència, essent l'actuació criminal la que suposava la major marginació i rebuig social que es podia imaginar, sobre els quals la societat medieval dirigí contra ells els sistemes de repressió necessaris a l'abast dels sistemes judicials i penals.⁴¹ En aquest exemple de l'any 1431 trobem un cas d'assassinat que entre tres homes realitzaren i tots tres foren condemnats no només econòmicament, també físicament.

Item, rebé io, dit Justícia, a .XV. de desembre, d'en Pere, e Guillem Guerau, Pere Marçal e Johan de la Torre. per rahan de una mort que feren en la persona de Bernat Terrades, los quals foren condemnats per penja a mort e a mil sol. Segons apar per la dita penja. E

⁴⁰ARV, *Mestre Racional*, 6044, fols. 15v-16r.

⁴¹ CÓRDOVA DE LA LLAVE, Ricardo. "Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión. La Península Ibérica (ss. XIII y XVI), en LÓPEZ OJEDA, Esther. (Coor.), *Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión*. Instituto de Estudios Riojanos, 2012, p. 34.

per la dita rahó per mans d'en Scola mil sol. de la dita condempnació los quals paga Johan de la Torre en diners comptants. .M. ss.⁴²

Veiem doncs, que la pena a què són condemnats els homicides és a una multa de 1.000 sous i a morir penjats. D'aquesta manera podem observar que el govern municipal, a través del Justícia, erradicava aquelles conductes que anaven contra la societat, i en aquest cas, per esdevenir un cas hostil cap al funcionament de la societat aquest havia de castigar-se de manera contundent.⁴³

Pel que fa als càstigs, gràcies a les despeses que apareixen anotades a les *Dates* als llibres de comptes del Justícia Criminal podem comprovar quins eren els costos dels càstigs que, d'una banda, el botxí, l'encarregat d'executar les penes corporals que cobrava un ingrés extra per cadascun dels servicis que fera i, d'altra banda el trompeta, l'encarregat de fer públiques les celebracions d'actuacions penals que anaven a realitzar-se en forma de pena corporal o de mort, sent entre els més habituals el turment, els assots, els penjaments, la crema, les mutilacions de certs membres o el tancament a la presó.⁴⁴ En aquest exemple trobem les diferents feines advertiments que el trompeta anuncia per a certs dies i un càstig on s'executa contra un musulmà per realitzar un crim sexual.

Item doní e paguí yo, dit Justícia, a .XII. de maig any .MCCCCXXV. dels dits emoluments e esdeveniments per mi hauts per rahí del dit ofici a Francischo de Calatayú, saig e morro de vaques, entre lo salari a aquells pertanyent per lo cremar que féu a Mahomat Alatzra al azmet, moro qui's era jagut carnalment ab una fadrina cristiana e per la bèstia que'l portà ab saria e cordes roçegant, e la lenya que aquell comprà per a cremar lo dit moro en la rambla segons apar per àpocha per aquell fermada en poder del dit Johan Calderer, notari, lo dit dia e any a la qual vers refer. .XXVII. sol.⁴⁵

Com podem observar, es tracta d'un delicte sexual on s'acusa a Mahomat Alatzra al-Azmet per gitar-se amb una cristiana, el qual és condemnat a ser cremat. Aquests casos de crema per crims sexuals també podien donar-se si: un cristià practicarà relacions sexuals amb una jueva, o si un jueu o musulmà es gitara amb una cristiana.⁴⁶

⁴² ARV, *Mestre Racional*, 6038, fol. 48v.

⁴³ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. "Dels delictes i les penes a la València Baix-Medieval", *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. II, Catarroja, 1986, pp. 332-333.

⁴⁴ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. "Dels delictes i les penes a la València Baix-Medieval", *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. II, Catarroja, 1986, p. 341.

⁴⁵ ARV, *Mestre Racional*, 6026, fol. 186r.

⁴⁶ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. *Pueblo poder y sexo. Valencia medieval (1306-1420)*, València: Centre d'Estudis d'Història Local, 1989, p. 147.

A continuació veurem, d'una banda, diferents ordenances que el trompeta de la ciutat anunciava perquè tothom estigués assabentat i que algunes de les pràctiques i dies assenyalats ens han arribat avui en dia; d'altra banda, podrem observar l'execució d'uns assots a uns tres individu i un penjaments:

Item doní e paguí yo, dit Justícia, dimarts a .XV. del mes de maig, an Ramon Artús, trompeta públich de la ciutat de València per son salari de acompanyar o menar a Jacme Sànzez, fill del porter, per la dita ciutat tro al mercat, on fon penjat .III. ss. Item per una crida que féu que ningú no jugàs a la pilota dins dita ciutat .II. ss .VI. ds. Item per altra crida que féu a carnestoltes que ningú no tiràs taronjades .II. ss .VI. ds. Item per acompanyar tres homes que féu acotar per ladres per la dita ciutat .VIII. ss. Item per altra crida que féu de les penyores .II. ss. .VI ds. Item per acompanyar lo moro que fiu cremar per la dita ciutat tro a la rambla hon fon cremat .III. ss. Les quals dites quantitats sumen *In universi* .XXV. ss.

En aquest exemple, el trompeta públic anunciava de manera públiques quines eren aquelles pràctiques com en aquest cas trobem per no jugar a la pilota dins de la ciutat i per no tirar taronjades el dia de carnestoltes. Entre els altres treballs realitzat per aquest oficial, veiem l'acompanyament a penjar a Jacme Sànzez, acompanyar a un moro perquè fos cremat i acompanyar a tres homes lladres perquè foren assotats. Aquest últim, era un dels càstigs corporals més típics eren els assots, on els reus havien de patir dita sentència nus i de manera pública.

D'aquesta manera s'unia pena corporal i la vergonya que servien per a ridiculitzar socialment als castigats davant els seus conciutadans.⁴⁷ Per a finalitzar la mostra casos criminals tenim un càstig que ja s'ha comentat però que sorprèn el motiu pel qual és castigat: "Item a .XXIII. de juliol donà e pagà per la lenyna qui serví a cremar lo moro qui's gitava ab una somera, huyt ss. .VIII. ss."⁴⁸

Ací ens trobem davant crim protagonitzat per un musulmà que és penalitzat amb la crema per dur a terme pràctiques sexuals amb una burra. Aquesta conducta sexual tampoc era tant estranya, sant Vicent Ferrer advertí d'aquests costums luxuriosos no només per moros, també cristians, constatant que *huy no s'i té ley; tot o volen tastar* [els cristians], *hoc mores e juhyes, bèsties, hòmens ab hòmens; no y terme*⁴⁹. D'aquesta manera, podem dir que aquests tipus de pràctiques entre persones i animals esdevenien, junt a la

⁴⁷ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. "Dels delictes i les penes a la València Baix-Medieval", *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. II, Catarroja, 1986, p. 341.

⁴⁸ ARV, *Mestre Racional*, 6071, fol. 37r.

⁴⁹ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. *Pueblo poder y sexo. Valencia medieval (1306-1420)*, València: Centre d'Estudis d'Història Local, 1989, p. 93.

homosexualitat o sodomia, crims contra natura que col·locava a la inversa l'ordre diví del món i les relacions socials, i que per tant, havia de ser castigat.⁵⁰

Conclusions

En definitiva, amb aquest treball hem pogut observar els diferents mecanismes que la justícia municipal emprava per a mantenir la pau social i estabilitat de l'ordre, perseguint a tots aquells malfactors que alteraren dita pau que creaven inseguretat a l'interior de la ciutat fent ús de la legislació. El dret esdevenia una mesura d'organització social, que legitimava l'ordre i recolzava i consolidava una societat específica, essent una de les bases sobre les que fortificava l'estructura jurídica, política i econòmica de la ciutat.

Així, podem veure que el govern municipal, a través del Justícia i les seues ordinacions, castigava a aquells malfactors per tal d'erradicació aquelles conductes considerades contra-socials per a la ciutat, penant, de manera econòmica o física, els delictes que damnificaven l'estabilitat de l'ordre, els valors morals i els interessos ciutadans.

D'aquesta manera, el càstig esdevenia alhora un esdeveniment d'exemplaritat de cara a la resta dels conciutadans, ja que les condemnes es realitzaven de manera pública. El reu donava a conèixer la seua condemna a ulls de tots els presents, posteriorment un subordinat de la justícia llegeix les acusacions per les quals se'l condemna i la condemna per a després realitzar-se el càstig. Amb aquest grau d'espectacularitat, el càstig adquiria uns trets de ritual simbòlic que busca donar exemple i adquirir unes connotacions d'espectacle i crueltat a mode d'advertència pública, i així, evitar el possible contagi entre la resta dels qui observen el càstig.⁵¹

D'aquesta manera, els recursos disciplinaris d'aquesta societat repressora davant els delictes perseguien tres objectius: la submissió social, a través de la moralització, el canvi de conducta, modificar l'actuació del delinqüent, ja fora a través convenciment, amenaça o proferint-li por; en segon lloc, un reconeixement visual, fer visible al criminal davant de la resta del teixit social sobre els seus actes i estil de vida; i per últim,

⁵⁰ CÓRDOVA DE LA LLAVE, Ricardo. "Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión. La Península Ibérica (ss. XIII y XVI), en LÓPEZ OJEDA, Esther (coord.). *Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión*. Instituto de Estudios Riojanos, 2012, p. 33.

⁵¹ NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. "Dels delictes i les penes a la València Baix-Medieval", *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. II, Catarroja, 1986, p. 331-334.

l'eliminació, erradicar o eliminar físicament, ja siga de manera ritual, amb l'expulsió del criminal de la ciutat, tancant-lo en centres de reclusos o mitjançant la pena capital.⁵²

Bibliografia

- BAURA GARCÍA, Eduardo. "El origen del concepto historiográfico de la Edad media oscura. La labor de Petrarca". *Estudios Medievales Hispánicos*, 1 (2012).
- BELENGUER, Ernest, *València en la crisi del segle XV*, Barcelona: Edicions 62, 1976.
- BILLACOIS, François. "Pour une enquête sur la criminalité dans la France d'Ancien Regime", *Annales E.S.C.*, 12 (1967).
- CHARAGEAT, Martine. "Pena de muerte y justicia en las ciudades aragonesas a fines de la Edad Media", *Clío & Crimen*, 4, 2007.
- CÓRDOVA DE LA LLAVE, Ricardo. "Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión. La Península Ibérica (ss. XIII y XVI), en LÓPEZ OJEDA, Esther (coord.). *Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión*. Instituto de Estudios Riojanos, 2012.
- CRUSELLES, Enrique. *El Maestre racional. Función Política y Desarrollo Administrativa del Oficio Público en el siglo XV*, València: Edicions Alfons el Magnànim, 1989.
- CRUSELLES, José María. *Els notaris de la ciutat de València: activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle XV*, Barcelona: Fundació Noguera, 1998.
- CUEVES GRANERO María Amparo. "Abastecimientos de la ciudad de Valencia durante la Edad Media", *Saitabi*, núm. 12, 1962.
- FAJARDO, Javier. FAUS, Miquel. "La València quatrecentista a través dels ulls d'un notari: les notícies de Jaume Vinader", *Scripta: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, núm. 13, 2019.
- LALINDE ABADIA, Jesús. "Las instituciones de la Corona de Aragón en el s. XIV", *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, València, 1967.
- LÓPEZ JUAN, Guillermo. "Les males paraules: insults masculins a la València baixmedieval", *Scripta: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, núm. 13, 2019.
- MENDOZA GARRIDO, Juan Miguel. "La delincuencia a fines de la Edad Media. Un balance historiográfico.", *Historia. Instituciones. Documentos*, 20, 1993.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. *Malhechores, violencia y justicia urbana en la Valencia bajomedieval (1360-1399)*, València, Universitat de València, 1985.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. "Dels delictes i les penes a la València Baix-Medieval", *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. II, Catarroja, 1986.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. *Pueblo poder y sexo. Valencia medieval (1306-1420)*, València: Centre d'Estudis d'Història Local, 1989.

⁵² CÓRDOVA DE LA LLAVE, R. "Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión. La Península Ibérica (ss. XIII y XVI), en LÓPEZ OJEDA (coord.), *Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión*. Instituto de Estudios Riojanos, 2012, p. 37.

- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. “Las fuentes valencianas para la historia de la criminalidad”, *L’espai del mal*, Lleida: Pagès, 2005.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. “Competencia, conflicto y violencia en la manufactura cerámica valenciana del siglo XV” en IRADIEL, Paulino. NAVARRO, German. IGUAL David. VILLANUEVA, Concepción (Eds.). *Identidades urbanas en la Corona de Aragón-Italia. Redes económicas, estructuras institucionales, funciones políticas (siglos XIV-XV)*, Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2016.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. “Bandos populares en la Valencia del Trescientos. Obligaciones de reciprocidad, socorro y consejo en la sociabilidad urbana” en MONSALVO ANTÓN, José María (ed.). *Élites, conflictos y discursos políticos en las ciudades bajomedievales de la Península Ibérica*, Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2019.
- PALMAN, Lambert. *Furs e ordinations fetes per ios gloriosos reys de Aragó ais regnicola del regne de Valencia*, 1482, edició facsímil. Universitat de València. 1976.
- PÉREZ GARCÍA, Pablo. “Origen y configuración de una magistratura urbana de la Valencia foral: el Justicia criminal”, *Estudis*, 13, València, 1987.
- PÉREZ GARCÍA, Pablo. *El Justicia Criminal de Valencia (1479-1707) : una magistratura urbana valenciana ante la consolidación del Absolutismo*, València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1991.
- PLANAS ROSSELLÓ, Antonio, “La tortura judicial en la Mallorca medieval”, *GLOSSAE European Journal of Legal History*, 12, 2015.
- RODRIGO LIZONDO, Mateu. *Melior Miralles: Crònica i dietari del capellà d’Alfons el Magnànim*, València: Publicacions Universitat de València, 2011.
- SANTAMARIA ARÁNDEZ, Álvaro. “La demografía en el contexto de Valencia. Siglo XV.”, *Medievalia*, núm. 10, 1992.
- VICIANO, Pau. “Violencia y sociedad en una villa medieval: Castellón de la Plana en el siglo XV.”, *HISPANIA*, vol. 66, 2006.
- VINYOLES, Teresa-Maria., “La violencia marginal a les ciutats medievals (exemples a la Barcelona dels volts del 1400)”, *Revista d’Història Medieval*, 1, 1990.